

Oláh Sándor

A kommunista uralom létrehozása a vidéki társadalomban¹

A második világháború után szovjet befolyás alá került kelet-európai államokban a mezőgazdaság szocialista átalakításaként ismert társadalom-átalakító kommunista program a szovjet kollektivizálási minta kényszerítésének feltételei között zajlott. A kollektivizálás nemzetközi összehasonlításából kiderül, hogy a szovjetizált szférában nem csupán országokként, de régióként is eltérő mértékben és ütemben sikerült felszámolni az egyéni paraszti gazdálkodást. Több helyütt fel is adták ezt a kísérletet: a kollektivizálás végrehajtása korántsem volt kötelező feladat a különböző országok pártvezetői számára, hiszen anélkül is a helyükön maradhattak (lásd például Lengyelországban vagy Jugoszláviában). Ennek ellenére valószínűleg Moszkva szemében növelte egy pártfőtitkár elfogadottságát, hogy milyen ütemben volt képes felszámolni az egyéni gazdaságokat. (Horváth Sándor) Míg a fentebb említett két országban nem számolták fel a magántulajdont a mezőgazdaságban, a román kommunista vezetés két másik balkáni országgal (Albánia és Bulgária) a kollektivizálás szovjet tapasztalatainak leghűségesebb alkalmazója volt – írja Katherine Verdery.

Gh. Gheorghiu Dej a Román Munkáspárt főtitkára 1953. május 23-án az élmunkás kollektivisták kongresszusán kijelentette: „A dolgozó parasztság a számára egyetlen helyes úton, a kollektív gazdaság útján, a szocializmus útján, a szovjet kolhoz-parasztság és a hazai kollektivista parasztlatai alapján új, bőséges, boldog életet teremt magának.”

A kollektivizálás Romániában a 20. század második felének legmélyrehatóbb társadalmi változása, a kommunista vezetésű állam és a magántulajdonát védő földműves társadalom szembenállásának konfliktusos folyamata volt. Ebben a változási folyamatban jelentős szerepük volt az ötvenes években az országban tartózkodó szovjet tanácsadóknak. Iránymutatásaik alapján hozták létre és működtették az állami erőszak-szervezeteket (állambiztonság, milícia) elindították az első ötéves tervet () az erőltetett iparosítási programot, végrehajtották a pénzügyi reformokat és megszervezték a mezőgazdasági terménybegyűjtést. A falusi társadalmi csoportok egymás ellen fordítása, a

---

¹ A tanulmány első megjelenési helye: Kincses Kolozsvár Kalendárium 2021 – 2022. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 526 – 536.

lenini elvek alapján állandóan élesített osztályharcban, a „kulákok” kizárása az ötvenes évek elején megalakult kollektív gazdaságokból szintén a szovjet kolhozosításban követett gyakorlat alapján történt.

A történészek romániai kollektivizálás 13 évig tartó folyamatában több szakaszt különítettek el.

- 1949-1953 között volt az első lendületes, a hatalmi erőszakban tobzódó időszak. Ekkor alakultak az első kollektív gazdaságok. A propagandában hirdetett önkéntesség elvének ellenére az erőszakos szervezési módszerekkel szemben ekkor volt országszerte a leghevesebb paraszti ellenállás.
- 1954-1955. decembere között átmeneti stagnálás volt jellemző a kollektivizálásra, ekkor többnyire (szintén szovjet mintára) mezőgazdasági társulásokat hoztak létre. Ebben a termelőszervezeti formában megmaradt a föld és a gazdasági eszközök magántulajdona.
- 1956-1957 az újabb szakasz előkészítésének időszaka, ekkor a politikai diskurzus szintjén tervezték a kollektivizálás újraindítását.
- 1958 nyarán az ötvenes évek elejének terrorjához hasonló erőszakos módszerekkel kezdődött újra a szervezés és 1962 áprilisában fejeződött be a mezőgazdaság szocialista átalakítása. Az ország mezőgazdasági területének 94%-a szocialista termelőszervezetek (kollektív gazdaságok, állami gazdaságok) tulajdonába ment át.

A hatalom eszközei a kommunista projekt megvalósításában

Stefano Bottoni írja a Kollektivizálás Romániában, 1949-1962 c. tanulmányában, hogy a kollektivizálást bejelentő párthatározat megjelenése utáni hónapokban megalakultak az első kollektív gazdaságok, miközben a „kuláknak” bélyegzett nagygazdákat szigorú adókkal és beszolgáltatási kvótákkal sújtották. 1949 nyarán az ország nyugati és keleti szegletén (főleg Arad, Bihar, Suceava és Botosani megyében) több településen fegyveres lázadás tört ki a mezőgazdaság kollektivizálása ellen. A belügyi szervek katonai szigorral verték le a zendüléseket: a megtorló akciók 30 áldozatot követeltek, a katonai törvényszék több száz embert ítél el, és a falvak ellenálló lakosságát az épülő Duna-Fekete tenger csatornához vezényelték kényszermunkára.

Erdély magyarlakta területén is véres megtorló akciókra került sor. A vidéki társadalomra sokkolóan hatott a „kulákok” megfélemlítő célzatú kivégzése (László Márton dolgozta fel a Maros megyei kulákgyilkosságokat.) A „kulák” címke politikai kategória volt, eltérő társadalmi helyzetű családokat bélyegeztek vele. A RMP KB Szervezési

Irodája 1952. április 21-én foglalkozott a kulák kategória ismérveinek rögzítésével, de sem ekkor sem később nem született olyan definíció, amelyet egyértelműen alkalmazni lehetett. A kérdésben általános zűrzavar uralkodott a pártapparátus alsó és felső szintjein egyaránt. Próbálták gazdasági, társadalmi szempontokat érvényesítő tartalmát meghatározni, de a lokális feltételrendszerek, a helyi miliók sokszínű valóságát e kategorizálás nem fedhette le. Éppen ez a bizonytalanság volt az egyik lehetőség arra, hogy a kulákká minősítésekkor a helyi pártkáderek részéről tág tere nyíljon a manipulációnak, a bosszúállásnak és önkényeskedésnek.

A „kulák” kategória gazdasági szinten megemelt adózást és kvótakivetéseket és más gazdasági korlátozásokat jelentett. Társadalmi szempontból az ideológiai szándékok szerinti megbélyegzés, stigmatizált állapot volt. A „kulákok”-ról csúfolódó feliratokkal gúnyrajzok jelentek meg a falvak központjaiban, kitiltották a helyi társadalmak nyilvános tereiből, korlátozták társadalmi kapcsolataikat. A kulákelenést szító gyűlöletbeszéd a hatalmi piramis legfelsőbb csúcsairól terjedt szét a párt-hierarchia alsóbb szintjeiig: a párttanfolyamokon, párt alapszervezeti gyűléseken szüntelenül rituálisan ismételték a brosúrák uszító szövegeit.

Az állandóan szított osztályharcban gerjesztett konfliktusok, megbélyegzések és az „ellenséget” sújtó megtorlások, tömeges letartóztatások, internálások, bebörtönzések következménye a vidéki társadalom mindennapjaiban a bizonytalanság, félelem és a rettegés légkörének állandósulása volt.

A kuláknak nyilvánítottak gazdasági javai: a termőföld, gazdasági felszerelések, épületek, állatállomány, nemzedékek kitartó, szorgalmas munkájának voltak gyümölcsői, de az osztályszemléletben kizsákmányolásból származtak, ezzel az indoklással kobozták el, sajátították ki a megbélyegzett családok javait. Az első kollektív gazdaságokat a kulákcsaládoktól kisajátított ingatlanokban és földbirtokokon alakították meg.

A kollektivizálásban alkalmazott hatósági erőszak miatt az ország különböző vidékein 1950 kora őszén újabb felkelések, spontán tiltakozások törtek ki. A Háromszék megyei falvakban a különféle erőszakos nyomásgyakorló módszerek ellen tömeges ellenállásra került sor, amely 18 településre terjedt ki. Több helységben összecsapásra került sor a karhatalmi erők és a helyi lakosság között, melyeknek négy halálos áldozata volt (Maksán, Gidófalván). László Márton kutatásaiban feltárta, hogy közel 200 személyt ért retorzió (börtönbüntetés, deportálás). 1950 októberében az RMP Titkársága kénytelen volt elismerni a kollektivizálás kudarcát. 1952. május végén, Ana Pauker bukásával újabb ostrom indult az egyéni gazdálkodást folytató földművesek ellen: a nyári hónapokban több ezer embert tartóztattak le vagy irányítottak kényszermunkára. Az állambiztonsági szervek kimutatásai szerint csak 1951-ben és 1952-ben összesen 34 738 földművelőt, ebből 22 008 „kulák”-ot tartóztattak le. A

legkeményebb megtorlást három erdélyi tartomány paraszti lakossága szenvedte meg: Hunyad tartományban 16 000, Nagyvárad tartományban 10 000, Kolozs tartományban 4000 embert érintett az erőszakhullám – összegzi kutatásait Stefano Bottoni.

A kollektivizálás ütemének fokozását, az RMP II. kongresszusán 1955. december 23–28 határozták el. „A kongresszus döntése a bukaresti kommunisták sztálinista konzervativizmusát tükrözte, lemondtak a merev sztálinista vezetési gyakorlaton enyhítő „új hullám” politikájáról, hogy a rendszer liberalizálásával ne veszélyeztessék pozícióikat” (Marius Oprea).

Az 1956. őszi magyarországi események a kollektivizálás ideiglenes befagyasztását eredményezték, de már az év végi, 1956. december 27-19-i plenáris ülésen további folytatásáról döntöttek. Ekkor módosították a mezőgazdasági politika alapelvét is: a korábbi terménybeszolgáltatási rendszert felváltották a szerződéses felvásárlási rendszerrel, könnyítették a mezőgazdasági termékek szabad forgalmát. (Stefano Bottoni)

A szovjet tanácsadók aktívak voltak a mezőgazdaság kollektivizálásának gyakorlatba ültetésében, erőltetve, hogy ezt először Konstanca tartományban valósítsák meg, ahol szovjet csapatok állomásoztak. A mezőgazdaság szocialista szektorának gazdasági szervezeteinek, intézményrendszerének kiépítésében is a szovjet minta érvényesült: a romániai kollektív gazdaságok első alapszabálya (1966-ig volt érvényben) azonos az 1936-os szovjet alapszabállyal, hasonlóképpen a mezőgazdasági üzemek – állami gazdaságok, gép-és traktorállomások, kollektív gazdaságok, társas gazdaságok – hierarchiája is. Ezek a hierarchikus viszonyok a gazdasági szervezeteknek kiutalt beruházási, fejlesztési alapok nagyságrendjében nyilvánultak meg: a központi alapokból a kollektív gazdaságoknak juttatták a legkevesebbet.

A teljes kollektivizálás felé vezető úton átmenetinek számító, félig egyéni, félig közös gazdálkodási formaként 1952-től társulásokat szerveztek. A nagyobb táblákba összevont földeken közösen folyt a termelőmunka, ugyanakkor a terménybeszolgáltatási kötelezettségek nem voltak olyan súlyosak, mint amilyen mértékben az egyéni gazdálkodókat sújtották. A társulásokat a kollektivizálás utolsó hullámában kollektív gazdaságokká alakították át.

Regionális szintek, lokális sajátosságok

A Román Munkáspárt vidéki szervezetei a kollektivizálás kezdetekor még gyengék voltak, sok vidéki településen nem is léteztek helyi pártalapszervezetek. Erdélyben a magyarok lakta településeken a területi adminisztratív átszervezéskor 1949-50-ben a Magyar Népi Szövetség tagjai is bekerültek a megyei, városi és községi ideiglenes bizottságokba, majd a megalakuló néptanácsok (1950. december) vezetőségébe is.

A kollektivizálás kikényszerítésében a gazdasági javak kisajátításának legfontosabb eszköze a paraszti gazdaságok terményeinek kötelező állami beszolgáltatása és a megemelt adózás volt.

Az első kollektív gazdaságok alakításánál a szervezők óvatosak voltak, tiszteletben tartották a kollektivizálást meghirdető plenárison hangsúlyozott önkéntességi elvet. A pártvezetés a kollektívszervezések kezdeti nehézségeinek hatására ezt az elvet hamarosan föladta: az Agrárbizottság 1950. június 16-i gyűlésén már azt hangoztatták, hogy a kollektív gazdaságok nem a parasztok, hanem a párt kezdeményezésére jönnek létre. Az első közös gazdaságok megalakításakor a megyei (majd 1950-től a rajoni) pártszervek a kollektivizálásra alkalmasnak talált településeket a lokális társadalmi, gazdasági feltételek körültekintő vizsgálata után jelölték ki. A falvakba agitátorokat küldtek, ezek irányításával alakították meg a helyi kezdeményező bizottságokat. Követve a párt eredeti stratégiáját az életképes kollektív gazdaságok alakításában egy-egy kistáj, településkörzet gazdaságilag fejlettebb falvaiban szervezték meg a közös gazdaságokat. Kolozs megye első kollektív gazdaságát Vörös Traktor néven Kendilónában avatták fel, 1949. július 24-én. Ebben az évben a megyében még két kollektív gazdaság alakult: Szilágytón a „Bábolna” Sütmeget a „Horea” elnevezéssel.

Az első időszakban minden településen általában csak a szegényebb gazdák léptek be először a közös gazdaságba. A kollektívszervezők taktikája egy-egy tekintélyesebb gazda meggyőzése volt falvanként, úgy vélték a meggyőzött gazdát belépése után majd többen követik a közös gazdaságba. A kollektivizálás melletti propaganda erősítésére a pártszervek a magángazdálkodást folytató falvakból látogatásokat szerveztek a kollektivizált falvakba.

A legfrissebb kutatások feltárták, hogy a kollektivizálás éppen a politikai szándékokkal szembenálló lokális társadalmi hálózatok ellenállása, a változatos individuális és közösségi védekező stratégiák bevetése miatt nem volt egységes folyamat. Nem kizárólag a hatalmi centrum döntötte el lefolyását, hanem a „fent” és a „lent” bonyolult kölcsönviszonyainak, a hatalom és a hatalmi célokkal szembenálló, védekező, a magántulajdonához végsőig ragaszkodó gazdatársadalom, illetve a hatalmi szándékot támogató, azt aktívan segítő lokális csoportok erőviszonyainak társadalmi terméke volt. Ritkán szokták hangsúlyozni, de a közösségi emlékezetben elevenen él, hogy a kollektivizáló hatalom eszközei – erőszakszervezetei, elnyomó, a magángazdaságokat kiszípolozó gépezete, agresszív propagandája – mellett a párt célkitűzéseit támogató, lojális társadalmi csoportok is jelentős tényezői voltak a végül sikerre vitt kollektivizálásnak.

A kommunistáknak a társadalom átalakító törekvésekben és uralmuk fenntartásában ellenségekre volt szükségük. A tébolyig fokozott ellenségkeresések és leleplezések gyakorlatának többféle funkciója is volt. Egyrészt minden kudarc, hiány, elmaradás

mögött fel lehetett fedezni az intézményekbe, gazdasági egységekbe ártó szándékkal alattomosan befurakodott ellenség kezét”, s ezzel külső „magyarázatot” lehetett adni a rendszerből fakadó bajokra.

A fenti gondolkodásmódból következett, hogy az első időszakban megalakult kollektív gazdaságokban is „megtalálták” a befurakodott „kártékony, kártevő”, a kollektív gazdaság „aláaknázásán mesterkedő kulákokat” és – bevitt javaik nélkül! – kizárták a kollektív gazdaságokból, újabb szankciókkal sújtva a nincstelenné tett családokat. Alább egy példával illusztráljuk ezt a jelenséget.

Pál Sándor „kulák”-nak minősített rugonfalvi² gazda 1952 márciusában hosszas, fenyegetésektől sem mentes meggyőző agitáció után lépett be az 1950-ben megalakult helyi kollektív gazdaságba. Néhány év múlva visszaemlékezéseiben leírta kizárását: „Reggel a régebbi kulákokkal együtt irodára hívtattak és mindennek összeszidtak és ki lettünk zárva szövetkezetekből s még a kocsmába sem léphettünk be, s a kollektív tagjainak sem lett szabad velünk még csak beszélni sem. Én még az akkori előjáró embereknek el akartam mondani, hogy ezelőtt 3 hónappal nem így beszéltek velünk, s ezt miért kellett csinálni, hiszen ezzel a kollektív szervezésnek nagy akadályt okoznak. De reám kiáltottak, hogy a számot fogjam bé, és a községet el ne hagyjam, csak ha erre engedélyt kapunk. Egy kellett hazamenjünk, hogy még egymással sem beszélgethettünk. A teheneinket nem volt szabad a csordába engedni, de a pásztordíjat egész évre meg kellett fizetni. A juhaink után nem kaptunk semmi költséget és már szeptemberben a seregéből kitették. S még a legnagyobb baj az lett, hogy az egész évi földadóinkat rajtunk végrehajtották az összes volt birtokaink után, habár csak 25 ár földünket használtuk. Tehén és juhainkat elárverezték s áraikat az adókba elvitték, és még két évre visszamenőleg kulákadót is ötszáz leit kellett fizetni. *Addig követeltek, amíg semmink sem maradt.*” (Kiemelés tőlünk – O. S.)

A kollektivizálási kampány időszakában településszinten a néptanács volt a legfontosabb állami intézmény, a hierarchikusan szervezett hatalmi intézményrendszer lokális reprezentánsa. A néptanács szervezte, irányította a termények állami beszolgáltatását, közmunkát, tervteljesítést és a falusi osztálypolitika szellemében társadalmi helyzeteket, politikai nézeteket, a rendszerrel szembeni viszonyulásokat kategorizált. Az osztályellenségnek kikiáltott gazdák ellen súlyos szankciókat kezdeményezett, pl. a „kulák”-nak minősített családok kilakoltatását otthonaikból. Sok esetben a kilakoltatott családok portáin hozták létre a megalakuló kollektív gazdaságok székhelyeit.

A kollektivizálási kampányban a „kulák” minősítés okozta helyi konfliktusoknál szélesebb és a vidéki társadalmat mélyebben érintő belső feszültségeket okozott a pártpropaganda *egyenlőség ígérete*. Ez a soha meg nem valósult ideológiai cél rombolta a

---

² Rugonfalva Hargita megyei, Székelykeresztúrral szomszédos falu.

lokális társadalmi kapcsolatokat. A falusi társadalmon belüli társadalmi gazdasági különbségek kialakulásának két tényezője volt: az öröklés és a munka. Társadalmi rangot és vagyont lehetett örökölni vagy szívós, egy életen át tartó munkával szerezni. A földbirtok nagysága még nem azt jelentette, hogy a tulajdonos jó gazda is volt. Voltak, akik nagyobb birtokon is eredménytelenül, „kiszámítás nélkül” gazdálkodtak, munkájuk után nem volt gyarapodás, míg egy közepes gazda kemény munkával, kockázatok elkerülésével, jól kalkulálva haszonnal vezethette gazdaságát. Ezek a magatartások társadalmi-vagyoni különbségekhez vezethettek: a „nagygazda” lesüllyedhetett a közepesek közé, a középbirtokos a törpebirtokosok közé.

A helyi társadalmi térben különböző pozíciójú gazdák kollektivizáláshoz való viszonyulása is különbözött. Az önállóságukat kiküzdött, szerzeményeikre (föld, állatok, gazdasági épületek) büszke gazdák nem akartak egyenlők lenni a nincstelenekkel, a „kiszámítás nélkül” gazdálkodókkal. Azt meg végképp nem akarták elfogadni, hogy az új termelőszervezetben nem csak egyenlő elbírálás alá esnek velük, hanem a vezető pozíciókat is emezeknek osztják ki. A kollektivizálás korszakának egyetlen erdélyi faluregényében a szerzeményeihez ragaszkodó gazda a kollektív szervező agitátorokkal vitázva így érvelt:

„...S avval sem értek egészen egyet, megmondom őszintén, hogy abba a kollektívbe ha valaki tíz hold földdel, békfogó marhával, jó felszereléssel megyen az is annyi, s ha egy fejszével megyen, az is annyi. Én ezt napfényre tartva sem látom igazságosnak. Mert, ugye, van akinek egész élete szerzeménye van benne abba a tíz holdba, abba a marhába-mibe, s mégis olyan elbírálás alá esik, mint az aki jóformán semmit sem viszen, máról holnapra ő is éppen olyan semmitlenné válik, anélkül, hogy valaki is azt neki honorálná, hogy életén keresztül olyan jó ipareMBER volt. Biza, ha jól belé-gondolunk, az ember nem könnyen megy belé abba, hogy élete gürcölményétől olyan ingyen megválják, s holnaptól kezdve kimondottan a két kezére legyen utalva, éppen úgy, mint az, aki jóformán semmit sem vitt. Ezt én semmiképpen sem tartom helyén-valónak, mert így az egyik igen olcsón veszi el a vagyonát, s a másik ingyen jut hoz-zá... Hát tisztán megmondva, én harmincöt esztendeig a munkám után sanyarogtam, s most a vagyonom után akarok élni! Nem teszem karba a kezem ezután sem, de nem is ölöm magam. Mert a legnagyobb igazságnak tartom, hogy engem az a tizenöt hold el-tartson, még akkor is, ha többet egy szalmaszálat sem teszek arrább. S ha azt a tizenöt holdat én a tulajdon verejtékemmel szereztem, akkor tartom jogomnak azt mondani, hogy rendjén valónak tartom, ha nekem tizenöt hold van, s a másiknak semmi. Lehet, hogy az Isten is segített, de földet egy barázdát sem adott nekem ajándékba. S nem is vártam én se tőle se mástól, hogy adjon. Szereztem. S aki mástól várta, s nem szerzett, az hiába áll elő most azzal, hogy az nem igazságos s nem rendjén való. Nem rendjén való? Hát harmincöt esztendő nyomorúság s koplalás rendjén való

s igazságos volt? Hát csak azért mondom! Rosszul számít, aki arra számít, hogy most társ lesz velem a harmincöt esztendő lefelezésében! Én nem tudom, milyen lesz az a kollektív, de azt előre megmondhatom, hogy én nem kérek belőle, s akárki vetett szemet az én tizenöt holdamra, itt mondom a falu színe előtt, hogy abból nem eszik. Olyan isten nem száll alá az égből! Lehet, hogy én most erősen rosszul élek, s rab vagyok, de én tökéletesen meg vagyok elégedve ezzel a nyomorúságos rabsággal. Az én sorsomat nincs miért senki a szívére vegye, mert ha velem a rosszban nem osztozott senki, akkor a jóban se akarjon! Én eddig is ezt feleltem, s ezután is ezt felelem minden agitációra.”³

A regényidő (1949–50) utáni kollektivizálás kutatások meggyőzően igazolják, hogy fenti gondolkodásmód ábrázolása nem írói fikció volt, hanem a kollektivizálással szembenálló, önállóságát védő gazdatársadalom általánosan érvényes társadalmi beszédmódja. A paraszti írott források tükrében és az emlékezet tapasztalattörténeteiben a kollektivizálás, mint „vész”, „veszedelem, a magánparaszti társadalom horizontján látható, hol közeledő, hol távolodó Gonosz, közel másfél évtizeden keresztül ott lebegett a családok jövője fölött és aggodalommal töltötte el az embereket.

A kollektivizálási kampány utolsó, erőszakos eszközökkel végrehajtott szakaszában (1958–1962. tavasza) az egyéni gazdálkodás feltételei folyamatosan romlottak: a súlyos gazdasági elnyomás meggyengítette a magángazdaságokat. Akárcsak Magyarországon, az erdélyi falvak társadalmában is ezekben az években az állandósuló létbizonytalanság, az igen erőteljes politikai és lélektani nyomás megtette a hatását, egyre több gazdálkodó tartotta kilátástalannak a kollektivizálással szemben tanúsított ellenállást. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a parasztság a társadalomban lényegében magára maradt. Hiszen az ötvenes évek végén ez volt a társadalom egyetlen olyan rétege, amely még széles körben rendelkezett magántulajdonnal, ami relatív személyi és gazdasági autonómiát biztosított számára. Az erőforrások teljes körű centralizálására, a társadalom feletti totális ellenőrzés kialakítására törekvő szocialista rendszer számára ez nem volt tartósan elviselhető. (Valuch Tibor)

Végül a kollektivizálás befejezése után a mezőgazdasági terület 6,6 %-a, a szántóföld 4,6%-a maradt magántulajdonban. A kollektivizálás kezdeti szakaszában sok kisebb mezőgazdasági területű közös gazdaság alakult. Az 1957-ig megalakított kollektívek összességének (2755) több mint fele 300Ha alatti területen gazdálkodott. A pártvezetés az optimális üzemméretet az 1500-2000 Ha területnagyságú gazdaságokban jelölte meg. Mindjárt 1962-ben megindult az összevonási kampány (Hunya Gábor)

---

³ Szabó Gyula: *Gondos atyafiság*. Regény. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2004, II. 268. p.

A kollektivizálás következményei

A szovjet befolyás alatt álló államok közül Romániában tartott leghosszabb ideig a kollektivizálás. A RMP Központi Vezetősége 1960 júniusában a párt III. kongresszusán, még az ötéves terv távlati céljaként jelölte meg a mezőgazdaság szocialista átalakítását, de rövidesen befejezettnek nyilvánította. 1962. április 27-én, az RMP KV plenáris ülésén Gheorghiu-Dej bejelentette, hogy az országban lényegében befejeződött a kollektivizálás. A főtitkár szerint az ország termőterületének 93,4%-át (szántóterületek 95,4%-át) a szocialista szektor birtokolta, és a kollektív gazdaságokhoz 3 201 000 földműves család társult. (Stefano Bottoni) A kollektivizálással ország csaknem teljes mezőgazdasági területén megvalósult a tulajdoni-és termelési viszonyok átalakítása, a termelés, a javak elosztásának és a fogyasztás szabályozásának állami kisajátítása.

Horváth Sándor történész értelmezésében kollektivizálás nem csupán a gabona megszerzéséről szólt, hanem az államépítés (a hatalom) építésének egyik meghatározó eszköze is volt. Hiszen a kollektivizálás után a parasztból bérmunkás lett, aki már az állammal állt jogviszonyban, önállóságát – gazdasági és társadalmi értelemben – megszüntették. A kollektivizálás a társadalom egészének szerkezetét változtatta meg a kommunista utópia célkitűzéseinek megfelelően.

Az új társadalmi viszonyokat és a szocialista projekt távlati hatásait tekintve, Dumitru Şandru (agrártörténész, 1934–2013) úgy vélte, hogy Romániában a mezőgazdaság szocialista átalakítása „egyrészt a romániai kommunisták győzelmét jelentette – másfelől, a parasztság teljes alárendelését – legalábbis látszólag – a párt gazdasági terveinek. ... Nem vitatható, hogy évek teltevel a szövetkezettesített mezőgazdaság a hektárhozamok növelésében előrelépéseket ért el. De ez nem mondható el a falusi kollektivisták életfeltételeiről, akiknek bár sok helyen javultak életkörülményei, sohasem érték el – ritka kivétellel – azt az anyagi jólétet, amelyet a kommunista propagandában nekik megígértek. Sőt a XX. század kilencedik évtizedében a kollektivizált parasztság életviszonyai folyamatosan romlottak, minek következménye az egyre növekvő érdektelenség volt szövetkezeteik iránt, melynek tagjai voltak. Dumitru Şandru összegző értékelését a kollektivizált falvakban élők tapasztalattörténetei is alátámasztják.

A kollektivizálás befejezése után a vidéki térségekből megindult az ingázás és az elköltözés. A falvak elhagyásának és a foglalkozásszerkezet átalakulásának legfőbb oka a központi vezetés vidék- és mezőgazdaság ellenes politikájából következően, a mezőgazdasági és ipari jövedelmek közötti jelentős különbség volt. „A hatvanas években a parasztok jövedelmi helyzete a városiakhoz viszonyítva rosszabb volt, mint az ötvenes évek végén.” (Hunya Gábor). A mezőgazdasági jövedelmek nem érték el az ipari jövedelem felét sem, a vidéki lakosságnak a kétlaki család jelentette a legjobb alternatívát.

Megindult egy olyan szelektív foglalkozásváltás, aminek következtében a mezőgazdaságban a nők, öregek és alacsony iskolázottságúak maradtak. Az országos adatok szerint 1963-1967 között a férfi mezőgazdasági dolgozók száma 2,39 millióról 1,79 millióra csökkent, a nőké 2,1-2,2 millió fő körül stabilizálódott. A kollektivizálás így olyan társadalmi-politikai folyamatként értelmezhető, amelyben a tulajdonviszonyok átalakítása megváltoztatta a társadalmi viszonyokat és a paraszti identitást, ugyanakkor létrehozta és intézményesítette kommunista uralmat a vidéki társadalomban.